

з виробництва окремого виду продукції (робіт, послуг). За такою класифікацією витрат ми можемо проводити планування ефективніше, оцінювати діяльність підрозділів підприємства та аналізувати окремі витрати або групи витрат. Отже, вчені за таких умов поділяють витрати на плановані і не плановані. На наш погляд, при внутрігосподарському розрахунку з використанням нормативного методу обліку та управління або його елементів (нормативно-чекова система планування, облік і контроль витрат) в господарствах витрати за вказаною ознакою доцільніше поділяти на планові (нормативні), відхилення від планових (нормативних) затрат. Такий поділ дозволить проводити більш детальний аналіз витрат безпосередньо на місцях їх виробництва.

В економічній літературі часто виділяють дві самостійні ознаки класифікації витрат: участь у виробничому процесі та витрачання за доцільністю [30]. За першою ознакою витрати поділяють на виробничі і, а за другою - на продуктивні і непродуктивні.

На нашу думку, ці дві ознаки класифікації в свинарстві доцільно об'єднати в одну ознаку щодо ролі (участі) та доцільності видатків у виробничому процесі. У практичній діяльності свинарські організації застосовують великий комплекс різноманітних заходів для підвищення ефективності використання факторів виробництва.

Розглядаючи теорію виробництва ми приходимо до того, що головним є закон, за яким потрібно знижувати витрат на одиницю товару. Отже, саме тому в сільському господарстві слід поділяти витрати

на підтримуючі і продуктивні. Збільшення частки, наприклад, продуктивного корму (або коефіцієнта продуктивного використання кормів) підвищує продуктивність тварин і, отже, знижує рівень витрат у розрахунку на одиницю продукції.

Висновки. Таким чином, підбиваючи підсумок, відзначимо, що однією з найбільш оптимальних та об'єктивних класифікацій витрат в свинарстві, що відповідає сучасним вимогам, завданням і функціям управлінського обліку, планування, контролю, аналізу витрат і обчислення собівартості продукції в системі управління ефективністю виробництва продукції свинарства є класифікація, наведена в таблиці 3.

Наведені аспекти класифікації витрат дозволяють використовувати різні моделі управління витратами щодо виробництва продукції свинарства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бабенко О. Свинарство в Китаї – світовому лідері з виробництва свинини [Електронний ресурс] / О. Бабенко. – Режим доступу: <http://agritour.com.ua/text/read/226/>
2. Зиночкин А. Г. О критерии интенсификации сельского хозяйства / А. Г. Зиночкин // Экономические проблемы интенсификации сельского хозяйства. Ч. I. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1966. – С. 57-58.
3. Кісіль М. І. Критерії і показники економічної ефективності малого та середнього бізнесу на селі / М. І. Кісіль // Економіка АПК. – 2001. – № 8. – С. 59–64.
4. Кринецький І. І. Основы научных исследований / И. И. Кринецкий. – Киев ; Одесса : Вища шк., 1981. – 208 с.
5. Політична економія : навч. посіб. / Г. А. Оганян, В. О. Паламарчук, А. П. Румянцев та ін. ; за заг. ред. Г. А. Оганяна. – К. : МАУП, 2003. – 520 с.

УДК 338.240:339.97

Пугач О.А.

*аспірант кафедри фінансів і банківської справи
Полтавського національного технічного університету
імені Юрія Кондратюка*

СВІТОВИЙ ДОСВІД УПЕРЕДЖЕННЯ ЗАГРОЗ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

У статті розглянуто досвід різних країн у сфері забезпечення економічної безпеки національної економіки. Виділено характерні особливості державної політики країн з високим рівнем економічного розвитку по забезпеченню економічної безпеки держави. Систематизовано міжнародний досвід упередження загроз економічній безпеці держави.

Ключові слова: економічна безпека, національна економіка, загроза, упередження загроз, світовий досвід.

Пугач А.А. МИРОВОЙ ОПЫТ УПРЕЖДЕНИЯ УГРОЗ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ

В статье рассмотрен опыт различных стран в сфере обеспечения экономической безопасности национальной экономики. Выделены характерные особенности государственной политики стран с высоким уровнем экономического развития по обеспечению экономической безопасности государства. Систематизированы международный опыт предупреждения угроз экономической безопасности государства.

Ключевые слова: экономическая безопасность, национальная экономика, угроза, предупреждение угроз, мировой опыт.

Pugach A.A. THE WORLD EXPERIENCE PREVENTING OF THE THREATS TO ECONOMIC SECURITY OF THE NATIONAL ECONOMY

In this article is reviewed the different countries experience of providing the economic security of the national economy. The characteristic features of economic security public policy are identified in countries with the highest economic development level. The international experience of preventing the economic state security threats is systematized.

Keywords: economic security, national economy, threat, preventing the threats, international experience.

Постановка проблеми. В умовах глобалізації у більшості країн з високим рівнем розвитку національної економіки сформувався надійні системи забезпечення економічної безпеки національної економіки та захисту національних економічних інтересів від зовнішніх та внутрішніх загроз. Детальний аналіз світового досвіду упередження загроз економічній безпеці національної економіки з метою його подальшої адаптації до українських реалій є необхідною умовою ефективного та стабільного функціонування національної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми забезпечення економічної безпеки держави в сучасних умовах набувають особливої гостроти, про що свідчить їх детальний розгляд у зарубіжній та вітчизняній науковій літературі. Серед найбільш вагомих напрацювань у даній сфері варто виділити праці таких вітчизняних науковців, як О. Барановський, З. Варналій, О. Власюк, В. Геєць, М. Єрмошенко, В. Єдинак, В. Кириленко, О. Комеліна, О. Саєнко, С. Онищенко, А. Сухоруков, Д. Буркальцева та багатьох інших. Проте в науковій літературі бракує детально аналізу та систематизації міжнародного досвіду забезпечення економічної безпеки шляхом упередження загроз національним економічним інтересам та системі національної економіки в цілому.

Постановка завдання. З метою формування ефективною системи економічної безпеки національної економіки, що ґрунтується на вчасному виявленні та ліквідації загроз, необхідно проаналізувати світовий досвід упередження загроз економічній безпеці національної економіки задля його подальшої адаптації та впровадження в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Історично явище економічної безпеки держави почало розглядатися як об'єкт економічної науки саме в зв'язку з виникненням загроз в сфері реалізації національних економічних інтересів. Дослідженням світового досвіду розв'язання проблем забезпечення економічної безпеки на прикладі розвинутих країн та країн, що розвиваються, займався В.Ю. Єдинак [2], який дійшов до висновку, що у світі склалися чотири різні системи економічної безпеки, а саме:

- 1) американська – орієнтована на поєднання зовнішньої та внутрішньої безпеки, яку використовують за основу більшість демократичних держав;
- 2) японська – орієнтована на внутрішню соціальну безпеку;
- 3) китайська – являє систему безпеки держав, що здійснюють будівництво соціалістичного суспільства;
- 4) системи безпеки, властиві державам, що нещодавно здобули незалежність та здійснюють глибинну переорієнтацію свого розвитку [2].

Спільною характеристикою та основою представлених систем економічної безпеки в різних країнах є нормативно-правова база з регулювання внутрішніх та зовнішньоекономічних операцій, в тому числі стосовно участі іноземного капіталу в національній економіці, а також інституціональне забезпечення захисту національних економічних інтересів в умовах міжнародної інтеграції.

Формування нормативно-правового та інституційного забезпечення економічної безпеки держави історично розпочалося у США в роки «великої депресії». У 1934 році за наказом президента США Ф.Д. Рузвельта було створено перший в світі орган із врегулювання проблем економічної безпеки – Федеральний комітет з економічної безпеки США та Консультативну раду при ньому, а також закладено основи

нормативно-правового забезпечення економічної безпеки через прийняття спеціальних законодавчих актів: The Economic Security Act of 1934 та The Social Security Act of 1935 [1].

Варто зазначити, що створення нормативно-правового та інституційного забезпечення економічної безпеки у США було реакцією на соціально-економічні процеси, що відбувалися в період «Великої депресії», тому на початковому етапі його розвитку пріоритетними були проблеми безробіття та економічної безпеки кожного з громадян (individuals). В англійських країнах до цього часу поняття «economic security» використовується переважно в його початковому розумінні як захищеність приватних осіб чи домогосподарств від різкого погіршення їх фінансового стану. На макрорівні прийнято розглядати не економічну безпеку держави, а економічні аспекти національної чи міжнародної безпеки.

При цьому набір методів і важелів регулювання процесу забезпечення економічної безпеки залежить скоріше від конкретних економічних умов та традицій управління економічним розвитком держави, ніж від соціально-економічних й інституціональних підвалин суспільства. Так, розвинені країни з ринковою економікою, зокрема країни – засновники Європейського Союзу, використовують адміністративні обмеження, а соціалістичні країни, такі як Китай, В'єтнам, зазвичай надають перевагу ринковим механізмам. У Франції, Японії та Швеції сильними залишаються позиції прихильників активного державного регулювання, тоді як у Великій Британії та Італії перевагу віддають неоліберальним ідеям. Наприклад, у Франції та Японії щороку розробляють плани державної інвестиційної стратегії, використовуються бюджетно-податкові важелі. Відмовившись у 70–80-х рр. ХХ ст. від допомоги (іноді повного утримання) не завжди рентабельних і навіть збиткових підприємств, уряди країн Заходу отримали можливість використовувати бюджетні кошти на розвиток найновіших галузей економіки, фінансування науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, де частка державних витрат становить від 40 до 55% [5].

Як засвідчує світовий досвід, ключовим елементом системи забезпечення економічної безпеки держави є ефективний механізм визначення загроз національним економічним інтересам, що створюють безпосередню небезпеку національній економічній системі, порушуючи цим самим макроекономічну рівновагу та процес суспільного відтворення.

При формуванні концепції економічної безпеки будь-якої держави вихідним є поняття «загроза», що виступає ключовою категорією в більшості із зарубіжних досліджень у даній сфері економічної науки. Виявлення реальних та потенційних загроз економічній безпеці держави потребує системного моніторингу макроекономічних явищ та аналізу їх впливу на рівень економічної безпеки держави. У даному контексті, як засвідчує зарубіжний досвід, значну роль відіграють так звані «незалежні мозкові центри» («think tank»). Зокрема, у США даними питаннями у значній мірі займається корпорація RAND, у Нідерландах – Гаагський центр стратегічних досліджень, у Великій Британії – аналітичний центр DEMOS. Такі мозкові центри, які існують в країнах з розвинутою економікою, на запит відповідних урядових структур, які приймають управлінські рішення, направлені на забезпечення економічної безпеки держави, на початковому етапі аналізують та про-

водять моніторинг ситуації, що склалася в окремому секторі безпеки, і надають попередні рекомендації. На наступному етапі створюються робочі групи із розробки сценаріїв загроз та генерування управлінських рішень.

Можливість ефективної протидії зовнішнім загрозам економічній безпеці держави виникає лише за умови внутрішньої збалансованості національних економічних інтересів та здатності вчасно упереджувати внутрішні загрози економічній безпеці держави.

Аналізуючи міжнародний досвід забезпечення економічної безпеки держави можна дійти до висновку, що формування економічної категорії, а також становлення й активний розвиток науки про економічну безпеку держави «екосестейт» (англ. – «economic security of state») розпочалося після розпаду біполярного світу, коли економічна складова почала набувати пріоритетного значення в системі національної безпеки. З того часу дослідження економічної безпеки держави розвивалися паралельно в західноєвропейських країнах і США та в пострадянських країнах. Таким чином на сьогодні склалися дві школи економічної безпеки: західна та російська.

Головна відмінність у західному та пострадянському підході до забезпечення економічної безпеки полягає в тому, що в західній науковій думці вихідною категорією економічної безпеки як на макро-, так і на мезо- та мікрорівні є зовнішня загроза, тоді як російські науковці виділяють і зовнішні, і внутрішні загрози з акцентом саме на внутрішніх, оскільки тривала дія внутрішніх загроз, які перетворюються в системні загрози, що є надзвичайно актуальним для пострадянських країн з перехідною економікою, робить національну економіку більш вразливою до зовнішніх загроз.

Каталізатором потенційних загроз економічній безпеці високорозвинених країн є їх висока ресурсна залежність від країн-партнерів, при цьому в сучасних умовах найбільш гострою є проблема енергозалежності. Виходячи з цього різні країни знаходять різні шляхи вирішення даної проблеми: через диверсифікацію джерел сировини, кооперацію країн-імпортерів енергоресурсів, пошук альтернативних джерел енергії, розробку енергоощадних технологій, економію енергоресурсів, створення стратегічних запасів тощо. В будь-якому разі в країнах з високим рівнем розвитку економіки (США, Японія, країни члени Європейського Союзу) склався превентивний підхід до забезпечення економічної безпеки держави, найголовнішим і найскладнішим завданням якого є прогнозування та попередження загроз, а не аналіз її негативних наслідків після порушення стану безпеки, що вже відбулося.

Основні заходи з упередження зовнішніх загроз економічній безпеці держави, які реалізуються західноєвропейськими країнами, США та високорозвиненими країнами азіатського регіону представлено схематично на рисунку 1.

У науковій економічній літературі західних країн оцінювання рівня економічної безпеки держави не проводиться, зокрема не використовуються індикатори економічної безпеки держави та їх порогові значення. Вперше інтегральна оцінка економічної безпеки держави була запропонована російськими науковцями. Даний підхід дістав подальшого розвитку у пострадянських країнах, зокрема й в Україні. Проте в самій Росії до цього часу, на відміну від України, офіційно не затверджено переліку індикаторів економічної безпеки держави та їх порогових значень, а також методики оцінювання рівня економічної безпеки. Це значно ускладнює, а часом і унеможливорює вчасне виявлення та упередження загроз економічній безпеці держави, у результаті чого система забезпечення економічної безпеки Росії ґрунтується на ліквідації загроз та негативних наслідків від них.

Протилежний підхід застосовується у країнах з високим рівнем економічного розвитку за показником ВВП на душу населення, зокрема країнах-членах ЄС, США, Японії, де система забезпечення економічної безпеки держави передбачає упередження загроз, зокрема зовнішніх, які визнаються пріоритетними, оскільки негативний вплив від них значно більший ніж від внутрішніх загроз.

У високорозвинених країнах внутрішні загрози нівелюються в зв'язку з тим, що фундаментом економічної безпеки даних країн є сильна національна економіка, яка динамічно розвивається та здатна через ринкові механізми, а також державні інституції, механізми та важелі протистояти негативному впливу змінам ринкової кон'юнктури.

Особливості забезпечення економічної безпеки нових країн-членів ЄС полягають в усуненні системних загроз та упередженні потенційних через реалізацію таких заходів:

- макроекономічна стабілізація й підтримка внутрішньої та зовнішньої стабільності;
- прискорення структурних реформ в економіці, залучення іноземних інвестицій та підтримка малого і середнього бізнесу;
- забезпечення постійного динамічного розвитку економіки та міжнародного співробітництва через

Рис. 1. Пріоритетні завдання національних програм забезпечення економічної безпеки у країнах з розвинутою економікою

Джерело: складено автором

ефективне ринкове регулювання в економічній та фінансовій сферах;

– боротьба з організованою фінансово-економічною злочинністю;

– узгодження фінансово-економічного законодавства та державної політики з європейським законодавством;

– ефективне управління трудовим потенціалом задля розвитку високотехнологічних галузей промисловості та ін.

Отже, здійснивши аналіз систем економічної безпеки країн з найвищим економічним розвитком можна дійти до висновку, що найбільш ефективними є системи забезпечення економічної безпеки в США, таких країнах Європейського Союзу, як Німеччина, Франція, Великобританія, Італія та Іспанія. Державна політика даних країн зорієнтована на підвищення ефективності національної економіки з одночасним підтриманням високого рівня економічної безпеки держави. Нові країни – члени ЄС, такі як Болгарія, Польща, Румунія, Словаччина, Чехія, Угорщина, вже завершили реформи так званого «першого покоління» і вийшли на завершальний етап реформування системи забезпечення економічної безпеки держави.

Окремо необхідно виділити досвід забезпечення економічної безпеки в країнах Східної Азії, що швидко розвиваються. Так, зважаючи на національні особливості Японії, зокрема закритість та гомогенність суспільства після тривалої самоізоляції, серед основних загроз економічній безпеці виділяють дестабілізацію ситуації або погіршення економічних відносин із країнами-експортерами паливно-енергетичних, мінеральних ресурсів, продовольства, проблеми з морським сполученням, що унеможливує безперервне забезпечення національної економіки та суспільства необхідними ресурсами.

Висновки з проведеного дослідження. За результатами детального аналізу досвіду високорозвинених країн із забезпечення економічної безпеки національної економіки необхідно відзначити, що основні напрями державної політики в сфері економічної безпеки національної економіки мають бути спрямовані на формування умов для мінімізації виникнення загроз, а не використання економічних заходів ситуативного реагування на них.

Досвід країн-лідерів за рівнем економічного зростання засвідчує, що високий рівень економічної без-

пеки може бути забезпечений шляхом підвищення конкурентоспроможності національної економіки, яка здатна зберігати стійкість, рівновагу, адаптуватися та підтримувати набрані темпи економічного зростання в умовах постійного впливу зовнішніх та внутрішніх загроз.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Варналій З.С. Економічна безпека України: проблеми та пріоритети зміцнення : монографія / З.С. Варналій, Д.Д. Буркальцева, О.С. Сасенко. – К. : Знання України, 2011. – 299 с.
2. Єдинак В.Ю. Світовий досвід розв'язання проблем забезпечення економічної безпеки / В. Ю. Єдинак // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2009. – № 3. – С. 51-54.
3. Non-Traditional Security Threats and Regional Cooperation in the Southern Caucasus / ed. by Mustafa Aydin. Amsterdam et. al: IOS Press, 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ebooks.iospress.nl/Download/Pdf/25365>.
4. Міжнародне безпекове середовище: виклики та загрози національній безпеці України / Б.О. Парохонський, Г.М. Яворська, О.О. Резнікова; за ред. К.А. Кононенка. – К. : НІСД, 2013. – 56 с.
5. Кирику М.В. Міжнародний досвід управління забезпеченням економічної безпеки регіонів [Електронний ресурс] / М.В. Кирику // Ефективна економіка. – 2014. – № 3. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/>.
6. Uğur Ziyal. Re-conceptualization of soft security and Turkey's civilian contributions to international security. Turkish policy Quarterly. Summer, 2004 / Ziyal Uğur [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.turkishpolicy.com/>
7. Swanström Niklas. Traditional and Non-Traditional Security Threats in Central Asia: Connecting the New and the Old / Niklas Swanström // The China and Eurasia Forum Quarterly. – Volume 8. – No. 2(2010). – P. 35-51.
8. Alfonso Rincon. Soft-security within the Euro-Mediterranean partnership. University Institute for European Studies / Alfonso Rincon, Luis Emilio Ramos, Lucana Estevez. – CEU San Pablo University. Madrid, Spain, 2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.go-euromed.org>.
9. National Security Strategy of the United States of America. – February 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nssarchive.us/wp-content/uploads/2015/02/2015.pdf>.
10. Осеpek, A.L. Economic Security and the European Dream // A.L. Osepek, Marquette University [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.anselm.edu/>.
11. Бендасюк О.О. Національна економічна безпека: світовий досвід / О.О. Бендасюк // Бізнесінформ. – 2010. – № 4(1). – С. 4-6.
12. Перспективы развития мировой экономики: наследие кризиса, угрозы, неопределенность [Электронный ресурс] / Международный Валютный Фонд. – Вашингтон, 2014. – Режим доступа : <http://www.imf.org/>.